

Цветомир Пенков

**„НАРОДЕН СЪД“ 1944-1945 И
„ВТОРИ НАРОДЕН СЪД“ –1948:
репресиите над Църквата и отношенията
между нея и държавата при
комунистическия режим¹**

The author is a doctoral student in the Department of Historical Theology at the Faculty of Theology of Sofia University “St. Kliment Ohridski,” e-mail: ts.penkov@theo.uni-sofia.bg; <https://orcid.org/0009-0008-2922-6923>.

Abstract: Tsvetomir Penkov,

The ‘People’s Court’ of 1944–1945 and the ‘Second People’s Court’ of 1948: The Repressions Against the Church and Church–State Relations Under the Communist Regime

On 9 September 1944, Bulgaria was occupied by the Red Army, and an atheist regime, modelled on that of Soviet Russia, was imposed. State institutions were rapidly brought under full control. Within only a few months, hundreds of clergy passed through the prisons. During the so-called “First Wave” (9 September 1944 – 1 February 1945)—often described as the *Bartholomew Nights* of mass killings in Bulgaria—thousands of people disappeared without trial or sentence. Yet can a person truly be made to “disappear” physically? With the establishment of the *People’s Court* on 20 December 1944, through the Ordinance-Law for the prosecution of those deemed responsible for involving Bulgaria in the world war against the Allied nations and for the atrocities associated with it, the murders committed after 9 September 1944 were effectively given a veneer of legality. The *autodafés* now served a new purpose: through “legal” executions, terror, the cultivation of fear, and systematic repression, to uproot and eradicate the Christian identity of the Bulgarian people and their belonging to the Church of Christ. The God-

¹ This study is financed by the European Union-NextGenerationEU, through the National Recovery and Resilience Plan of the Republic of Bulgaria, project SUMMIT BG-RRP-2.004-0008-C01, Activity 3.3 (Short-Term Specialization at the Volos Theological Academy, October, 2024).

opposing spirit of the communist authorities did not spare even the clergy of the Bulgarian Church.

Keywords: *Church History, Orthodox Church, Religious Studies, State and Church Relationships, Communist Regime, Persecutions*

Съкращенията на използвани архиви [*Abbreviations of the Archives Used*]: АКРДОПБГДСРСБНА [AKRDOPBGDSRSBNA] – Архив на Комисията за разкриване на документи и обявяване на принадлежност на българските граждани към Държавна сигурност и разузнавателните служби на Българската народна армия [*Archive of the Commission for Disclosure of Documents and Announcing the Affiliation of Bulgarian Citizens with the State Security and Intelligence Services of the Bulgarian People's Army*].

Предистория

В навечерието на 09.IX.1944 г., не много години след „освобождението“, България е на прага на непоправима катастрофа в своята история. След тази дата България изгубва пълната си независимост и е дълго в периферията на развиващите се страни. Ако погледнем обаче назад в нашата най-нова история, ще видим, че във всички катастрофи, до които България е довеждана, личи винаги пръстът на Съветска (имперска) Русия².

След завземане на властта от доминирания от комунистите Отечествен фронт (ОФ) на 09.IX.1944 г. започва кампания за наказване на виновниците за подпалване на Втората световна война. Подпомогнати от Червената армия комунистите пристъпват веднага към преустройство на държавния апарат. За тава става необходимо не само укрепване на партията във властта, но и разправа с действителните и потенциални нейни противници и опоненти³.

В България, след влизането на Червената армия, е въведена „революционна законност“, което е равно на хаос, но контролиран, под-

² Билярски, Цочо. *Разправата на народния съд с регентите. Материали на съда срещу проф. Богдан Филов, принц Кирил Преславски и ген. Никола Михов*. София: Прозорец, 2025, 15 [Bilyarski, Tsocho. *Razpravata na narodnia sad s regentite. Materiali na sada sreshtu prof. Bogdan Filov, prints Kiril Preslavski i gen. Nikola Mihov*. Sofia: Prozorets, 2025, 15 (Bulg.)].

³ Семерджиев, Петър. *Народният съд в България (1944-1945)*. София: Македония прес, 1997, 2 [Semerdzhiev, Petar. *Narodniyat sad v Bulgaria (1944-1945)*. Sofia: Makedonia pres, 1997), 2 (Bulg.)].

реден хаос. Целта на страданията, които ще понесат стотици хиляди българи-християни, се крие преди всичко в това, да се изтрият и заличат носителите на християнското самосъзнание и да се погубят представителите: държавници, политици, военни, индустриалци, банкери, дейци на културата и образованието, представители на БПЦ и др., носители на националната идентичност. Премахването и заличаването на приемствеността обаче е в основата на терора⁴

Съветската политика спрямо България след установяването на окупационния режим цели да съдейства да бъде изменена най-напред политическата обстановка в страната. Благоприятно обстоятелство за това е ролята на Българската комунистическа партия за изпълнение на съветските планове.

На 1 февруари България отбелязва Деня на почит към жертвите на комунистическия режим. Решението за това честване е взето от правителството на 19 януари 2011, а предложението е направено от двамата президенти - Желю Желев (1992 - 1996) и Петър Стоянов (1997 - 2002).

На тази дата 1/ 2 февруари 1945 г. са изпълнени първите смъртни присъди на 147 души, сред които присъди четем и тези на принц Кирил Преславски, Богдан Филев (бивш министър-председател), Никола Михов и още много др., от Тринадесет-членният Първи състав на така наречения „Народен съд“ – инструмент, не само за политически реванш с „виновните“ за националните катастрофи, но и за жестока разправа с духовниците на родната ни Църква, с цел елиминиране на интелектуалния елит на страната⁵.

Т. нар. Народен съд се явява всъщност като извънреден съдебен орган, създаден след окупацията на Царство България от Червената армия на СССР и преврата на 9 септември 1944 г. от властта на Отечествения фронт в нарушение на действащата по това време Търновска конституция. „Народният съд“ функционира в периода декември 1944 г. – април 1945 г., като в резултат на дейността му е обезглавен държавният, политическият и военен елит на страната. На 17 септември 1944 г. министър-председателят Кимон Георгиев обявява програмата на правителството на Отечествения фронт, която включва

⁴ Шарланов, Диню. *История на комунизма в България*, т. 1. София: Сиела, 2009, 308 [Sharlanov, Dinyu. *Istoria na komunizma v Bulgaria*, t. 1. Sofia: Siela, 2009, 308 (Bulg.)].

⁵ *Вестник „Народен съд“* от 14 септември 1945 г, бр. 3 [Vestnik „Naroden sad“ ot 14 septemvri 1945 g, br. 3 (Bulg.)].

и „Народен съд над виновниците за издевателствата над борците за народните свободи и над мирното население в България”. На 30 септември 1944 г. Министерски съвет гласува единодушно Наредба-закон за съдене от Народен съд виновниците за въвлечане България в Световната война срещу Съюзените народи и за злодеянията, свързани с нея⁶.

По изнесени официални данни от партията, съдът от 1 февруари 1945 г. осъжда 2730 души на смърт, около 8000 на затвор, доживотните са 1900, голям брой от осъдените на затвор умират от побой и изтезания, над 28 000 души са изселени, а имуществото им е конфискувано или разграбено⁷. В доклад си Антон Югов, член на Политбюро от 16.11.1944 г., отбелязва, че до този момент са арестувани 28 630 души, включително и голяма част от укриващите се. В отчета си до Г. Димитров в Москва от 20 ноември 1944 г д-р Минчо Нейчев съобщава, че броят на подсъдимите по наредбата-закон е 10 000. От разликата в числата, посочени в двата отчета (28 630 – 10 000), се вижда, че се губят следите на 18 630 души⁸.

В друг доклада обаче, писан от д-р Минчо Нейчев до Национални комитет на ОФ от 20.07.1945 г., само няколко месеца по-късно от първия, намираме други интересни данни. В него се съобщава, че „За времето от 23.12.1944 до 31.03.1945 г., Народният съд разгледа 145 дела с общо 10 907 подсъдими. От тях са осъдени: на смърт – 2680, на доживотен – 1921, на 20 год. – 19, на 15 год. – 962, на 10 год. – 727, и останалите 3241 – не на по-малко от 10 год. строг тъмничен затвор.

⁶ Захариев, Андрей. „Народният съд”: Обезглавяването на държавния, политическия и военен елит (телевизионна дискусия). В: <https://pametbg.com/index.php/bg/prestupenia/naroden-sud/68-2015-12-09-07-55-33> (11.11.2025 г.) [Zahariev, Andrey. „Narodniyat sad: Obezglavyavaneto na darzhavnia, politicheskia i voenen elit (televizionna diskusia).“ V: <https://pametbg.com/index.php/bg/prestupenia/naroden-sud/68-2015-12-09-07-55-33> (11.11.2025 г.) (Bulg.)].

⁷ Знеполски, Ивайло. *Българският комунизъм: Социокултурни особености и траектория на властта*. София: Сиела, Институт за изследване на близкото минало, (2008), 109 [Znepolski, Ivaylo. *Balgarskiyat komunizam: Sotsiokulturni osobenosti i traektoria na vlastta*. Sofia: Siela, Institut za izsledvane na blizkoto minalo, (2008), 109 (Bulg.)].

⁸ Филчев, Ангел. *Смазването на пражката пролет 1968*. София: Сиела, 2018, 213 [Filchev, Angel. *Smazvaneto na prazhkata proet 1968*. Sofia: Siela, 2018, 213]; Шарланов, Диню, Поля Мешкова, *Българската гилотина. Тайните на народния съд*. София: Агенция „Демокрация“, 1994, 49, 158-159 [Sharlanov, Dinyu, Polya Meshkova, *Balgarskata gilotina. Taynite na narodnia sad*. Sofia: Agentsia „Demokratsia“, 1994, 49, 158-159 (Bulg.)].

Конфискувани са имотите на почти всички“. В отчетите на главния обвинител Георги Петров до ЦК има и други неясни объркващи данни, разминаващи се дори с отчетите до ЦК на БРП (к), изготвени от същия Георги Петров – месец по-рано. От изчисленията на Г. Петров се вижда, че към края на юни 1945 г. от осъдените на смърт 2618 човека са изпълнени присъди на 1576. По пътя на логиката следва, че останалите 1042 не са екзекутирани. Но какво тогава е станало с тези хора, които липсват?⁹

В други статистики, се четат цифри на убити до 30 000, а на места те са повече от 40 000¹⁰. И въпреки цифрите, които са приблизителни и вероятно занижени, те и изискват много уточнения. Но от тези списъци, можем да направим донякъде равностметка за престъпленията на маркския-ленинско-сталински режим в България.

За да оневинят престъпленията си обаче, извършени по време на „Народния съд“, Отечествения фронт, който по това време е на власт, се позовава на подписаното на 08.08.1945 г. (при положение, че вече са пострадали не малко хора) в Лондон от правителствата на САЩ, Англия, СССР и Франция съглашение „за съдебно преследване и наказание на главните военни престъпници от европейските страни на оста, т. е. Германия и Италия. Но „Народния съд“ няма нищо общо с тези международни договорености. А България не е сред виновниците за разпалване на Втората световна война (01.09.1939 -02.09.1945)¹¹.

Прокламираните намерения на новото ОФ правителство, след окупацията на България през 1944 г., и намеренията за възстановяване на демократичен правов режим, опирайки се на Търновската конституция, така и не се реализират. Следвайки официалната линия на Москва, през следващите няколко години в страната ни ще се създаде фасадна демокрация, утвърждавайки и установявайки окончателно тоталитарен строй по съветски модел. Непосредствено след 09.IX. 1944 г. редица закони са премахнати, приетата Димитровска конституция през 1947 г., привидно дава прави и свободи на гражданите, но

⁹ Шарланов, Диню, Поля Мешкова, Цит. съч., 158-159 [Sharlanov, Dinyu, Poly Meshkova, Op. cit. 158–159].

¹⁰ Вестник „Демокрация“, бр. 2 от 06.II.2013, 14 [Vestnik „Demokratsia“, br. 2 от 06.II.2013,14].

¹¹ Филчев, Ангел. Цит. съч., 213 [Filchev, Angel. Op. cit. 213].

всъщност – българите не са легализирани в собствената си държава¹².

Отечествения фронт продължава управлението на държавата, следвайки практиката, установена след преврата от 19.05.1934 г, т. е. Министерски съвет започва управлението на страната с наредби, имащи силата на закони, опирайки се на чл. 47 от Търновската конституцията и формално одобрявани от регентите. В действителност обаче схемата за вземане и прокарване на решения от държавен и политически характер е доста по-различна¹³.

Подготовка, учредяване и състави на „Народните съдилища“ 1944-1945

В началото на октомври 1944 г. в СССР са отведени бивши, министри и военни лица за времето от 01.01.1941 до 09.09.1944 г., за да бъдат „разпитвани“. С радиograma от 25 ноември 1944 г. Т. Костов пита Г. Димитров: „Кой и как ще съди принц Кирил Преславски, Богдан Филов и другите, които са под съветско попечителство. Другият проблем, който възниква по това време и безпокои Политбюро, е как да се постъпи със сестрата на цар Борис III – княгиня Евдокия. За щастие „разследванията“ по нейния казус не доказват прогермански прояви и те е освободена¹⁴.

Началото на Българската гилотина не започва с изпълнението на смъртните присъди на 1 февруари 1945 г., т. е. физическото отстраняване на „виновниците“ по обвиненията. Механизма за завземане на властта е задействан от Отечествения фронт и е пуснат в действие още на 28 август 1944 г.¹⁵. А няколко дни по-късно Кимон Георгиев чете Манифест на Националния комитет на Отечествения фронт, в който се казва, че „Отечествения фронт поема в тия съдбоносни часове и тежки условия управлението на страната, за да я спаси от погубел“. Така е извършен фактически политическият преврат от ОФ, в

¹² Алтънков, Никола. *История на БКП 1919-1989 г.* София: Факел, 2018, 436 [Altankov, Nikola. *Istoria na BKP 1919-1989 g.* Sofia: Fakel, 2018, 436 (Bulg.)].

¹³ Шарланов, Диню, Поля Мешкова. Цит. съч. 17 [Sharlanov, Dinyu, Poly Meshkova. *Op. cit.* 17].

¹⁴ Шарланов, Диню. *Тиранията (жертви и палачи)*. София: Стрелец, 1997, 64-65 [Sharlanov, Dinyu. *Tiraniyata (zhertvi i palachi)*. Sofia: Strelets, 1997, 64-65 (Bulg.)].

¹⁵ Семерджиев, Петър. *Народният съд в България (1944-1945)*. Йерусалим: Македония прес, 1997, 14 [Semerdzhiev, Petar. *Narodniyat sad v Bulgaria (1944-1945)*. Yerusolim: Makedonia pres, 1997, 14 (Bulg.)].

лицето министър-председателя Кимон Георгиев¹⁶.

Подобна заявка (обещание), е дадена месец по-рано и на Г. Димитров от Сталин, където се казва, че „никой друг крак няма да стъпи в България освен крака на Червената армия. Друг нов момент, формулиран в т. 11 от Манифеста, който чете К. Георгиев, е заявката за: „Прочистване на целия държавен апарат от противонародни елементи“ Под подписаните на документа се четат имената на: Кимон Георгиев (ПК „Звено“), Добри Терпешев (БРП (к)), Никола Петков (БЗНС), д-р Иван Пашов (цял квартал носи неговото име в Перник) и още много други¹⁷.

На 9 септември 1944 г. България е окупирана от Червената армия и е въведен атеистичен режим по подобие на този в Съветска русия. За кратко време са превзети всички държавни институции. Богоборческият дух на болшевиките не подминава и родната ни Църква. За няколко месеца през затворите минават стотици духовни лица, а една не малка част от тях са убити без съд и присъда – по време на т. нар. „Първа вълна“ – (9.IX.1944 – 1.III.1945)¹⁸.

След превратът от 09.09.1944 г. в България се формира структурата на Държавна сигурност по подобие на съветски модел. Тя има за цел да проучва, разследва, разпитва, малтретира, реквизира и не рядко да екзекутира „негласно“ противниците на режима¹⁹.

С решение на Министерският съвет от 30 септември 1944 г. се приема единодушно законопроекта Наредба-закон за съдене от „Народен съд“ виновниците за въвлечане България в Световната война срещу Съюзените народи и за злодеянията, свързани с нея, изготвен от Министерството на правосъдието с министър Минчо Нейчев²⁰

¹⁶ Семерджиев, Петър. Цит. съч. 15 [Semerdzhiev, P. Op. cit. 15].

¹⁷ Шарланов, Диню, Поля Мешкова. Цит. съч. 7-11 [Sharlanov, Dinyu, Poly Meshkova. Op. cit. 7-11].

¹⁸ Приемам това определение, защото в периода от декември 1944 г. до февруари – април 1945 г. „Народният съд“, създаден от правителството на Кимон Георгиев – това става в противоречие с Търновската конституция, са избити и репресирани десетки духовници.

¹⁹ Даскалов, Васил. *Лагер на смъртта. Предизвестие за Ловеч*. Част 1, София: О Books, 2019, 3 [Daskalov, Vasil. *Lager na smartta. Predizvestie za Lovech*. Chast 1, Sofia: О Books, 2019, 3 (Bulg.)].

²⁰ Вж. по подробно Наредбата закон в книгата на Пауновски, Иван. *Възмездие*. Документално-художествена книга за царските съветници, министрите и регентите пред Народния съд (1944-1945). София: Партиздат, 1971, 14-19 [Paunovski,

включително и от не комунисти, съюзници на БРП (к), както и земеделците на Никола Петков и социалдемократи, участващи в Отечествения фронт²¹.

С указ № 22 на регентите на България (под натиск), е одобрено 6-о Постановление на Министерски съвет, „..... взето на заседанието му от 30 септември 1944 г.“, с което е приета наредбата-закон. Тази наредба-закон влиза в сила от деня на обнародването си в „Държавен вестник“, на 6 октомври 1944 г., бр. 219²², и е изменяна двукратно с укази от 4.11.1944 г. и 4.01.1945 г.²³ Всъщност, срокът на наредбата-закон е удължен до 31.03.1945 г. Но процесите по него продължава чак до края на месец април. Едва на първи май със заповед на министъра на правосъдието народните екзекутор са освободени от длъжност²⁴.

На 18 декември 1944 г. Политбюро решава, че главните процеси не могат повече да бъдат отлагани. В тази връзка инквизиторите започват да обсъждат присъдите, които ще поискат. С шифрована радиограма Трайчо Костов съобщава на Г. Димитров в Москва, че „Утре, на 19.12.1944 г. започва „Народния съд“²⁵. В денят, в който започва „Народния съд“ 20.12.1944 г., Министерски съвет приема нова наредба-закон, този път за трудово-възпитателни обществения (ТВО) за опасни лица. Съгласно чл. 1, това са хора обвинени за фашистка дейност и противници на държавния ред и сигурност. Всъщност в България изобщо никога не е имало фашизъм, т. е. дори и някои ор-

Ivan. *Vazmezdiето. Dokumentalno-hudozhestvena kniga za tsarskite savetnitsi, ministrite i regentite pred Narodnia sad (1944-1945)*. Sofia: Partizdat, 1971, 14-19 (Bulg.).

²¹ Знеполски, Ивайло. Цит. съч. 107 [Znepolski, Ivaylo. Op. cit. 107].

²² *Наредбата-закон за съдене от народен съд винозниците за въвличане на България в световната война срещу съюзените народи и злодеянията, свързани с нея* [Naredbata-zakon za sadene ot naroden sad vinoznitsite za vavlichane na Bulgaria v svetovnata vojna sreshtu sayuzenite narodi i zlodeyanityata, svarzani s neya]. <https://web.archive.org/web/20070705192102/http://www.infotel.bg/juen/arh/26052010.htm>. Публикувано на: 05.07.2017 (28.03.2025) (Bulg.).

²³ Пауновски, Иван. Цит. съч., 13-15 [Paunovski, Ivan. Op. cit. 13-15].

²⁴ Шарланов, Диню, Поля Мешкова. Цит. съч. 159 [Sharlanov, Dinyu, Poly Meshkova. Op. cit. 159].

²⁵ Ibid. 71-72.

²⁶ Вж. „Наредба-закон за трудово-възпитателни обществения за политически опасните лица“ [„Naredba-zakon za trudovovazpitatelni obshtezhitia za politicheski opasnite litsa“]. <https://bg.wikipedia.org/wiki/„Naredba-zakon za trudovovazpitatelni obshtezhitia za politicheski opasnite litsa.“> V: <https://bg.wikipedia.org/wiki/> (03.03.2025) (Bulg.).

ганизации да се увличат по фашизма, който е изцяло италианско изобретение, те никога не идват на власт, никога не участват пряко в управлението на страната²⁷.

Създадените трудово-възпитателните общежития, излизат на „бял свят“ – официално, с наредба-закон, публикувана в „Държавен вестник“, бр. 15/20.01.1945 г., заедно с правилник за вътрешния ред на общежитията²⁸. Тази „наредба-закон“ на ОФ, както и „Наредбата-закон в защита на народната власт“²⁹, подписани от Кимон Георгиев, целят, от една страна, да узаконят беззаконието в страната и да се утвърдят като съвестта на нацията, а от друга страна, опирайки се на „наредбата-закон“ – да прикрият и оправдаят пред историята именно онези „безследно изчезналите лица“ до датата 20.12.1944 г., когато се установява официално народния съд като ги включват в списъците на „законно осъдени“ от „Народния съд“, т. е. записани като въдворени в ТВО-та, а след това починали по необичайни и непредвидени ситуации. Видяхме, че в отчетите и докладите на комунистите, има разминаването на данните в списъците, което не е случайно явление, а е преднамерено и тенденциозно.

Голяма част от задържаните, както знаем са убити и когато съдебният състав на „Народния съд“ ги призовава по имена, получава отговор, че тези лица са в „неизвестност“. Горното твърдение се доказва и от признанията на главният народен обвинител Георги Петров, който заявява, че в списъците на подсъдимите и по-късно осъдени попадат много „изчезнали при чистката“³⁰.

²⁷ Шарланов, Диню, Поля Мешкова. Цит. съч. 76-77 [Sharlanov, Dinyu, Poly Meshkova. Op. cit. 76-77].

²⁸ Чурешки, Стефан. *Православието и комунизмът в България (1944-1960 г.)*. София: Просвета, 2004, 93 [Chureshki, Stefan. *Praoslavieto i komunizmat v Bulgaria (1944-1960 g.)*. Sofia: Prosveta, 2004, 93 (Bulg.)].

²⁹ „Наредба-закон за защита на народната власт в 18 члена.“ *Държавен вестник*, брой 80 от 7.IV.1945 г. [„Naredba-zakon za zashtita na narodnata vlast v 18 chlena“. *Darzhaven vestnik*, broj 80 ot 7.IV.1945 g.]. Обнародван в *Държавен вестник*, бр.62 от 17.III.1945г. [Obnarodvan v *Darzhaven vestnik*, br.62 ot 17.III.1945g.], изм. ДВ. бр.97 от 30.IV 1946г., изменен в *Държавен вестник*, бр. 254 от 1 XI 1947г. [izm. DV. br.97 ot 30.IV 1946g., izmenen v *Darzhaven vestnik*, br.254 ot 1 XI 1947g.], и отменен от *Държавен вестник*, бр.80 от 7.VI.1948г., В-к *Демокрация*, бр. 2 от 06.II.2013, с. 14 [otmenen ot *Darzhaven vestnik*, br.80 ot 7.VI.1948g., V-k *Demokratsia*, br. 2 ot 06.II.2013, s. 14] (Bulg.).

³⁰ Шарланов, Диню, Поля Мешкова, Цит. съч. 159 [Sharlanov, Dinyu, Poly Meshkova. Op. cit. 159].

Трудно можем да кажем със сигурност какъв е броя на жертвите в лагерите и какъв е броя на лагерите разположени в страната ни по онова време, тъй като за по-голямата част от престъпленията на „Народния съд“ нямаме документи. Но не малко хората с дамгъ – „врагове на народа“, са изпращани вероятно и в Сибир. Такъв е случаят с инженер Стефан Шопов, обвинен за шпионаж в полза на Германия и изпратен в Източен Сибир, без съд и присъда на 25 г. „спецлагер“³¹. Подобно съмнение има и за изчезването на Евгени Босилков, където неговата сестра, изказва подобно доводи в тази посока³². Не знаем, ако се проучи по - добре този въпрос, дали няма да излязат и други данни за хора, които се водят все още „безследно изчезнали“. Какъвто е случаят с архимандрит Ириней Попконстантинов.

Какви са били всъщност намеренията на инквизиторите³³, виждаме от разпореждането (относно подсъдимите на бъдещите Народни съдилища) на Георги Димитров от 21.12.1944 г., в качеството си на ръководител на Международния отдел на ЦК на Всесъюзната комунистическа партия, в което се казва следното: „Оправдать никого не будет!“ – Никой не трябва да бъде оправдан³⁴.

Но „възмездие“ на съдилищата не свършва дотук. Само няколко месеца по-късно, из радиograma от 19.04.1945 г. на Г. Димитров до Т. Костов се чете: „В момента, когато народните съдии завършват своята работа, е необходимо сериозно да се разгледа въпросът за семействата и близките на екзекутираните и осъдените (...) И никакви съображения за хуманност и милосърдие не трябва да играят в дадения случай каквато и да е роля“³⁵.

Радиограмите на Г. Димитров довеждат до нова вълна масов религиозен екстремизъм от страна на болшевиките с български пас-

³¹ Шопов, Георги. *Чичо ми се върна от неизвестното*. София: Сиела, 2019, 9-17 [Shopov, Georgi. *Chicho mi se varna ot neizvestnoto*. Sofia: Siela, 2019, 9-17 (Bulg.)].

³² АКРДОПБГДСРСБНА VI – Л, а.е. 478, т. 8, л. 97-100 [(AKRDOPBGDSRSBNA – VI – L, а.е. 478, т. 8, list 97-100] (Bulg.).

³³ Използвам думата „инквизитор“, защото тя отговаря напълно на профила на хората, които провеждат и изпълняват „народните“ съдилища.

³⁴ „Телеграма от 21 декември 1944 написана на руски.“ В: https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BD_%D1%81%D1%8A%D0%B4#cite_note-11 (12.03.2025) [„Telegrama ot 21 dekemvri 1944 napisana na ruski.“ V: https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BD_%D1%81%D1%8A%D0%B4#cite_note-11 (12.03.2025)] (Bulg.).

³⁵ Филчев, Ангел. Цит. съч. 214 [Filchev, Angel. Op. cit. 214].

порт. Повечето от близките на задържаните са изселени, а броят на изчезналите при акциите, осъдени и разстреляни нараства неимоверно бързо³⁶. През октомври 1945 в България пристига журналиста Марк Итъридж, пратеник на президента Труман. В анкетите и собствените проучвания, които прави, се разкрива картина на „Народния съд“. Той пише, обръщайки се към министър-председателя на България Кимон Георгиев: „Не мислите ли, че ако продължавате да убивате така, както досега, ще стане нужда да ви изпратим население от Америка“. Журналистът е потресен не само от броя на жертвите, но и от съдбите на сираците и вдовиците, оставени на произвола на съдбата³⁷.

Обективната истина за учредяване на „Народния съд“ е съвсем друга. В документите на Българската работническа партия БРП (к), преименувана през 1947 г. в БКП, а впоследствие на БСП (през 1991 г.), с изключително голям брой израстъци, терминът „Народен съд“ се появява още през 1941 г, където ЦК на партията обвинява правителството на Богдан Филов, и го заплашва с думите, в обръщението: „Да знаете и да имате предвид, че не е далеч денят, когато ще бъдете изправени пред народен съд и тоя съд ще бъде безпощаден“³⁸. Някъде по това време започват да се структурират и съставите, които ще ръководят бъдещите „народни“ Върховни съдилища.

Върховни състави

Съставите на народните съдилища са, както следва:

Първи – за съдене на бившите министри, регенти и царски съветници;

Втори – за съдене на депутатите от XXV обикновено народно събрание;

Трети – за съдене на обявените за провинени български експерти по установяването на извършеното СССР Катинско клане и по трагедията във Виница;

Четвърти – за съдене на „военните престъпници“;

Пети – за съдене на служители в Дирекцията на полицията, Щаба на жандармерията, разузнавателно отделение на Министерството на

³⁶ Шарланов, Диню, Поля Мешкова. Цит. съч. 150-151 [Sharlanov, Dinyu, Polyu Meshkova. Op. cit. 150–151].

³⁷ Филчев, Ангел. Цит. съч. 214-216 [Filchev, Angel. Op. cit. 214–216].

³⁸ Шарланов, Диню, Поля Мешкова. Цит. съч. 11 [Sharlanov, Dinyu, Polyu Meshkova. Op. cit. 11].

войната и техните помагачи;

Шести – за съдене на журналисти и пропагандатори на фашистка идеология. На 12 март 1945, 9 часа и 10 минути се открива първото заседание на Шести състав на т. нар. Народен съд. Дело № 6 - на интелектуалците - е продължение на серията от дела. Подсъдимите са били 101 - писатели, художници, журналисти, между тях и мъртвите Йордан Бадев, Данаил Крапчев и Райко Алексиев, убит в топлите нощи на 1944 г от Георги Боков „с 400 песници“, в „Дома за слепи“, известен като една от „Къщите на ужасите“ в София³⁹. Свидетелите са 145, техни колеги⁴⁰.

Седми – за съдене на участниците в депортирането на евреите от Беломорието и Вардарска Македония;

Осми – за съдене на фашистките агенти от Софийска област;

Девети – за съдене на прокурори и съдии при военнополовите и областни съдилища;

Десети – за съдене на служителите на БНБ и други банки, както и стопански дейци;

Единадесети – за съдене на лицата, свързани с престъпни деяния на българските административни, полицейски и военни власти в окупираните от България земи в Беломорска Тракия, Македония и Сърбия за периода от 1941 до 1944 г.;

Дванадесети – за съдене на членовете на организациите „Бранник“, „Български национални легиони“, на профсъюзите, симпатизирани на Нацистка Германия и Фашистка Италия, и др.;

Тринадесети – за съдене на полицаи, шпиони, секретни сътрудници на полицията, войници и офицери за преследването и разстрелите на партизани. От изброените състави, пети, осми, единадесети и тринадесети изследователите изпитват трудности дори да се доберат до елементарни данни за водените процеси. Пети състав е фантомен, не е ясно с какво се е занимавал, кога е заседавал, кои са били подсъдимите и какви са резултатите⁴¹.

³⁹ Янева, Анета. „Къщите на смъртта.“ В: *Писахме да се знае. Без съд и присъда*, т. 1. София: Васил Станилов, 2013, 11-15 [Yaneva, Aneta. „Kashtite na smartta.“ V: *Pisahme da se znae. Bez sad i prisada*, t. 1. Sofia: Vasil Stanilov, 2013, 11-15 (Bulg.)].

⁴⁰ Шарланов, Диню, Поля Мешкова. Цит. съч. 152-153 [Sharlanov, Dinyu, Poly Meshkova. Op. cit. 152-153].

⁴¹ Алтънков, Никола. Цит. съч. 465 [Altankov, Nikola. Op. cit. 465]. „Народен съд 1944-1945 г. XIII състав в София.“ В: https://narodensud.archives.bg/38-XIII_%D1%81

Народните съдилища в България всъщност имат близо 50 годишна история. Те има за цел разрушаване на демократичните устои на Третото българско царство. Още в текстовете на Търновската конституция през 1879 г. (чл. 106), виждаме, че държавници могат да бъдат подвеждани под отговорност. Една година по-късно през 1880 г. е приет и „Закон за съдене на министри“. За първи път подобен казус е разгледан по отношение на Стефан Стамболов през 1894 г., но чисто законово и съдебно издържан.⁴²

Това, което прави „Народния съд“ по отношение на съденето на „виновници“ – държавници, опирайки се донякъде именно на Търновската конституция, не влиза в никакви законови и морални рамки. Съдилищата напълно погазват Търновската конституция и законите в страната като донасят големи страдания на родната ни Църква и Отечество. А целта е ясна, установяване на тоталитарен (авторитарен) комунистически режим в страната, по подобие на този в Съветска Русия.

Процесите на „Народния съд“ 1944-1945

За да утвърдят властта си, комунистическите режими, винаги започват с отделни „малки“ престъпления и стигат до по-големи такива, издигайки като система на управление масовия терор такъв, каквато виждаме от информацията дадена по-горе. По този повод Игнацио Силоне пише: „На практика революциите, както дърветата, се познават по плодовете им.“ Можем да се съгласим донякъде със Силоне, защото ние видяхме какви плодовете донесоха изгнилите дървета с двете „Велики“ революции (от 1789 г. и 1917 г.) и какви плодове, като резултат от „революцията“ в България, продължават да раждат изгнилите дървета и днес. Но също така знаем какво се случва с „дърветата, които не дават плод“ (Вж. Мат.7:19). Не е случаен и факта, че болшевиките в Съветска Русия решават през ноември 1917 г. да се наричат комунисти. Още по-малко случайно е, че те издигат в подножието на Кремъл паметник за прослава на онези, които провъзгласяват

%D1%8A%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2_%D0%B2_%D0%A1%D0%BE%D1%84%D0%B8%D1%8F (28.02.2025) [Naroden sad 1944-1945 g. XIII sastav v Sofia. V: https://narodensud.archives.bg/38-XIII_%D1%81%D1%8A%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2_%D0%B2_%D0%A1%D0%BE%D1%84%D0%B8%D1%8F] (Bulg.).

⁴² Семерджиев, Петър. Цит. съч. 509-514 [Semerdzhiev, Petar. Op. cit. 509-514].

за свои предвестници: Мор и Кампанела⁴³.

Тази религия, наречена комунизъм, също така може да бъде разгледана и в контекста на светоотеческото наследство, като паралел на отношенията между Църква-империя и гоненията на християните през 3-4 в, които резонират в историята, вече в отношение между Църква-държава⁴⁴, а защо не и като едни друг вид иконоборческа ерес, т. е иконоборство над мисълта, над съвестта, над правото да изразяваш – отобразяваш свободно благодатта в света и в отношенията между хората.

Първите духовници подложени на преследвания и саморазправи, са осъдени именно от „Народен съд“. Парадоксалният процес, измислен впрочем като терминология по повод кризата на България (1919) след края на Първата световна война, представлява именно революционен трибунал, който по подобие на процесите от Френската революция (1789) е трябвало да елиминира потенциалните участници в бъдещ реванш над революционерите. В Съветска Русия също съществуват подобни трибунали след болшевишката революция от 1917 г., където са погубени милиони човешки животи⁴⁵. Единствената разлика между комунистическия „Народен съд“ и аналозите в историята е фактът, че българите, избивани като жертвени животни, са набелязвани по предварително изготвени списъци, много преди процесите да започнат⁴⁶. Показателно е и това, че саморазправите и убийствата в България са в огромни размери.

В своя капитален труд проф. Н. Алтънков се позовава на американския политолог Рудолф Ромел, професор в Хавайския университет. Той е посветил много свои изследвания по темата, публикувайки статистики за комунистическия режим в световен мащаб. По

⁴³ Курота, Стефан, Никола Верт, Жан-Луи Панне, Анджей Пачковски, Карел Бартошек, Жан-Луи Марголен, *Черната книга на комунизма*, т. 1. София: Прозорец, 1997, 8 [Stefan Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Andrzej Paczkowski, Karel Bartosek, Jean-Louis Margolin. *Chernata kniga na komunizma*, t. 1. Bulg. Transl. Sofia: Prozorets, 1997, 8].

⁴⁴ Вж. по-подробно по темата за отношението между Църква и държава в контекста на светоотеческата литература в дисертацията на: Стайков, С. *Епископите на Рим – служение на предела между две епохи (III-IV в.)*. София: Университетско изд., 2025, 15-93 [Staykov, S. *Episkopite na Rim – sluzhenie na predela mezhdru dve epohi (III-IV v.)*. Sofia: Universitetsko izd., 2025, 15-93 (Bulg.)].

⁴⁵ Чурешки, Стефан. Цит. съч. 78 [Chureshki, Stefan. Op. cit. 78].

⁴⁶ Ibid. 78-79.

най-груби сметки през първите месеци на геноцида⁴⁷ – в България, са убити, репресирани или се водят за безследно изчезнали, между 192 000 и 322 000 души. Проф. Н. Алтънков ги изчислява на **222 000** хил⁴⁸. Така формулираната дефиниция за „геноцид“ ни позволява да дефинираме, че геноцидът не винаги е расов, както случая с евреите, а може да се отнася и до различни социални групи, като християните в България.

Саморазправата на „Народния съд“, цели единствено да подчини държавнотворческия елемент на новата власт, чрез страх и физическо насилие. Под ударите на новата отечествофронтовата власт попада целия интелектуален елит на нацията: епископи, свещеници, монаси, депутати, министри, офицери от армията, прокурори, учители, писатели, общественици, виновни единствено в това, че изповядват убеждения и вяра, несъвместими с облика на марксиста, на прогрисивния атеиста и историческия материалист. Всички те бяха замени от амбициозни опортюнисти. Затова критерият на „Народния съд“ по своята същност не е политически, а културен, религиозен и антидържавен⁴⁹.

Освен убитите и безследно изчезналите духовници, преди установяването на „Народния съд“, има и не малко духовници осъдени и след неговото учредяване: някои задържани – бити и малтретирани, (какъвто е случая с Пловдивския митрополит и бъдещ патриарх Кирил, както и с Паисий, митрополит Врачански)⁵⁰ – и освободени, а други получават различни години затвор, но с „петното“ в биографи-

⁴⁷ Определението за геноцид е следното: „действия, извършени с цел да бъде унищожена изцяло или частично една национална, етническа, расова или религиозна група, чрез: а) убийство на нейните представители, б) тежки посегателства върху физическата или умствената цялост на членовете на една група, в) насилствено налагане на условия на съществуване, които целят нейното физическо унищожение изцяло или частично, г) мерки, които имат за цел да ограничат раждаемостта в групата, д) насилствено отделяне на децата от групата и заселването им при друга група“

⁴⁸ Алтънков, Никола. Цит. съч. 675 – 700 [Altankov, Nikola. Op. cit. 675 – 700].

⁴⁹ Чурешки, Стефан. Цит. съч. 80 [Chureshki, Stefan. Op. cit. 80].

⁵⁰ Вж. по подробно за отношенията между Патриарх Кирил и митрополит Паисий, Врачански в статията на Стайков, о. Стефан (Стойчо). „Патриарх Кирил Български като църковен историк.“ *Forum Theologicum Sardicense* 1 (2023): 57-72 [Staykov, o. Stefan (Stoycho). „Patriarh Kiril Balgarski kato tsarkoven istorik.“ *Forum Theologicum Sardicense* 1 (2023): 57-72 (Bulg.)].

ята – „осъдени от Народен съд“⁵¹.

Такива са случаите с архимандритите Николай, Йосиф (Диков) и Стефан. На 19 февруари 1945 г. в 8.40 ч. Третия върховен състав на Народния съд с „народен“ обвинител Димитър Вапцаров започва разглеждане на дело № 3. Призвани са, архимандрит Йосиф Диков – началник на Културно просветния отдел при Св. Синод, архимандрит Стефан Николов (Скопски) – главен редактор на „Църковен вестник“ и архимандрит Николай Кожухаров – ректор на Духовната академия. Обвинението е, че са станали „оръдие на германския пропаганден монтаж“ за убийството на полски офицери в Катин и за масовите разстрели на цивилни граждани във Виница⁵².

Архимандрит Николай е обявен за „поклонник на Хитлер“, осъден на пет години строг тъмничен затвор и 100 000 лв. глоба заедно с генерал Борис Коцев. В статията си „Две системи – два свята“, публикувана във в-к „Идеи и дела“ архимандрит Николай пише: „Оръжието на болшевизма е омразата“. Присъди по делото получават и архимандрит Стефан, осъден на три години строг тъмничен затвор; архимандрит Йосиф, осъден на една година строг тъмничен затвор, 50 000 лв. глоба и лишаване от права за две години⁵³.

Архимандритите Йосиф и Стефан са освободени (амнистирани) на 9 септември 1945 г., по случай честването на една година от „освобождението на България от фашистка власт“⁵⁴.

Фактът, че процесът срещу архимандритите, състоял се на 05.02.1945 г., е бил от голямо обществено значение и важност за ОФ – то, се потвърждава и от запазените обвинителни актове на Народния съд в личния архив на Г. Димитров⁵⁵.

В други архивите са запазени още много имена на репресирани свещеници, за които няма да имаме време да изброим по-подробно тук. Това ще бъде направено в един следващ по-голям труд по темата. Тъй като обема на настоящата публикация не позволява да се навлиза по-дълбоко в проблематиката.

⁵¹ Чурешки, Стефан. Цит. съч. 79-80 [Chureshki, Stefan. Op. cit. 79-80].

⁵² Шарланов, Диню, Поля Мешкова. Цит. съч. 132 [Sharlanov, Dinyu, Poly Meshkova. Op. cit. 132].

⁵³ Ibid. 137-139.

⁵⁴ *Църковен вестник*, 1945, бр.3 [Tsarkoven vestnik, 1945, br. 3].

⁵⁵ Чурешки, Стефан. Цит. съч., 81 [Chureshki, Stefan. Op. cit. 81].

„Втори народен съд“ от 1948 г.

През 1948 г. в България започва провеждането на т.нар. „Втори народен съд“. Тоест, за всички онези клетници – останали човеци, въпреки различните издевателствата при първата чистка от 9.IX.1944 г. до 1.III.1945 г.⁵⁶. Човеците, които попадат под ударите на властта след 1948 г., не са един или двама, за да ги опишем – стотици са. Събитията се развиват с голяма бързина и мащабност.

Още в началото на 1947 г. Г. Димитров изпраща писмо до Димитър Илиев, директор на вероизповеданията, с което протестира за връщане на работа на осъдени от „Народния съд“ свещеници Атанас Жечев Радушев и Т. Д. Попов, назначени на служба в Шуменско. По същото време в страната се провеждат акции, които имат за цел да компрометират по-деятелните и по-сърцати свещеници, та след надлежно следствие по бързата процедура да бъдат вкарани в затвора⁵⁷. Именно такъв е и казуса със свещеник Михаил Апостолов Ананиев Янков (Влашки), следен в продължение на години и накрая осъден (1958) на смърт чрез разстрел.

Подобен е казусът с дядо Борис, Неврокопски, който на 08.11.1948 г., се намира в с. Коларово, Петричко, по случай празника на Църквата. След службата в църквата, митрополитът, придружаван от няколко свещеници, излиза от църковния двор. Към него се приближава Илия Станев, низвергнат свещеник за криминални престъпления, битово разложение и пьянство, осъждан и лежал в затвора за кражба, известен под името „Хърсовския поп“, застрелва митрополит Борис – аванпостът срещу разпространението на македонизма сред българското население в Пиринския край⁵⁸.

Интересен е фактът, че в броя на Църковен вестник от 1948 г., в статията, посветена на дядо Борис „Св. Неврокопски митрополит Борис и Рилската обител“, виждаме, че дядо Борис е наречен „Свети“ още през 1948 г. Един вид, можем да кажем, че е канонизиран от църковната памет още тогава!

⁵⁶ „Свещеник Михаил Апостолов и архимандрит Калистрат.“ – Документална поредица на БНТ „Път към Голгота“ от 23.II.2020 г., част 1. <https://m.youtube.com/watch>. Интервю със Стефан Чурешки [„Sveshtenik Mihail Apostolov i arhimandrit Kalistrat.“ – *Dokumentalna poreditsa na BNT „Pat kam Golgota“* от 23. II. 2020 g., chast 1. <https://m.youtube.com/watch>. Intervyu sas Stefan Chureshki] (Bulg.).

⁵⁷ Чурешки, Стефан. Цит. съч. 81-82 [Chureshki, Stefan. Op. cit. 81-82].

⁵⁸ *Църковен вестник*, 1948, бр. 37-38, 13 [Tsarkoven vestnik, 1948, br. 37-38, 13] (Bulg.).

Друг подобен случай като този на дядо Борис е на архимандрит Калистрат – поредният духовник, който попада под ударите на Държавна сигурност през 1947/8 г. След отслужване на Божествена Св. литургия архимандрит Калистрат, игумен на Рилската Св. Обител, е арестуван от коменданта на гр. София. Св. Синод протестира с писмо № 4218 от 06.08.1948 г., изпратено лично до Г. Димитров. Св. Синод изтъква в писмото съображенията си по отношение на задържането на архимандрит Калистрат, че ДС нямат никакво законно основание за неговото задържане и настоява да бъде освободен поради влошеното му здравословно състояние. Както се досещаме, действия не Св. Синод не водят до никакви положителни резултати⁵⁹. Архимандрит Калистрат е жестоко бит в Софийския затвор, а по-късно изпратен в Коларовския затвор (Коларовград – днес Шумен). След това е преместен в Бачковския манастир, където се и упокоява в Христа на 23.I.1959 г.⁶⁰.

Фактът, че архимандрит Калистрат не позволява тленните останки на Цар Борис III да бъдат изнесени и поругани от комунистите – Стефан Богданов и Лев Главинчев, свидетелства за дълбока преданост и причастност към националната и църковна идентичност на българите⁶¹. Тези факти, дават категоричен отговор защо архимандрит Калистрат е репресиран в продължение на години и накрая отстранен от Рилския манастир. Все пак тленните останките на Цар Борис III са изровени и... отнесени в неизвестна посока⁶².

Ще споменем накрая и за „скоропостижната кончина“ на архимандрит Анастасий, на 10.XI.1949, ректор на Свещеническото училище при Черепишкия манастир „Успение Богородично“,⁶³ който се

⁵⁹ *Заветът на Св. Иоан Рилски Чудотворец*, София: Синод. изд., 2000, 79 [*Zavetat na Sv. Ioan Rilski Chudotvoretz*, Sofia: Sinod. izd., 2000, 79 (Bulg.)].

⁶⁰ АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 1 о.1, а.е. 648 [AKRDOPBGDSRSBNA, f. 1, o. 1, a.e. 648].

⁶¹ Чурешки, Стефан. Цит. съч., 84 [Chureshki, Stefan. Op. cit., 84] (Bulg.).

⁶² Вж по подробно Япов, Петър, Никола Гешев. „И 50 години аз ще управлявам България.“ *Из дневниците на митрополит Андрей Велички*. София: Факел, 2003, 85-89 [Yapov, Petar, Nikola Geshev. „I 50 godini az shte upravlyavam Bulgaria.“ *Iz dnevnitsite na mitropolit Andrey Velichki*. Sofia: Fakel, 2003, 85-89 (Bulg.)].

⁶³ Роден като Аврам Станев Лазаров в с. Търнак, Белослатинско, на 04.II.1911 г. На една годинка остава сирак; баща му загива на бойното поле през 1913. Отгледан от баба си. След като завършва основното си образование, в 1925 г. постъпва в Софийската духовна семинария. Завършва с отличие курса и през 1932 постъпва в Богословския факултет, който завършва през 1936 г. След това постъпва на служба

„упокоява“ в Христа, след като се „задушава от възглицен прах“.

По време на течащия тогава „Втори народен съд“, по официални данни в страната действат 23 лагера, където са изпращани невинни в морално и интелектуално отношение – духовници, излежавачи присъди наред с криминално проявени. В друга статистика, комунистическия режим в България създава над 45 лагери в цялата страна. Христо Христов твърди, че в този период лагерите в България надвишават бройката от 100. Първият, за когото имаме данни, е лагерът край Свети Врач, Сандански, където има около 800 души, които работят по железопътната линия Крупник – Кулата. Малко по-късно те са преместени на железопътната линия Дупница – Бобовдол. Лагерът там действа до септември, като броят на затворените надхвърля 1800 души от Софийска, Пловдивска, Плевенска и Горно-Джумайска област. През октомври е създаден нов лагер при мина „Куциян“, Перник (един от първите лагери, създадени веднага след 09.IX.1944 г.), който е бил дори и по-жесток от този в Белене, на остров Персин. Хората, които днес живеят в близо до възгледобивната мина, нямат ясна представа за мащаба на екзекуциите, провеждани в късни доби в кв. Куциян, Могилче, Перник Истината е, че там са пребивавани и осакатявани стотици хора, според надписа на паметника, посветен на жертвите. Към края на 1945 година броят на затворените в лагери по официални данни, наброява 3298 души⁶⁴.

През 1949 г. Министерският съвет с поверително решение нарежда: на остров Персин, край Белене да бъде създадено ТВО – трудово възпитателно общежитие, което се превръща и в най-големия лагер за политически противници на режима⁶⁵.

В режимите на затвори и лагери, процедурата по помилвания

във Врачанска митрополия. На 04.II.1937 г. приема монашество с името Анастасий. Преминава последователно йерархическите степени – иеродякон, иеромонах, архимандрит, още проповедник, секретар и протосингел на същата епархия. През 1947 г. Св. Синод го назначава за ректор на Пастирско-богословския институт при Черепишкия манастир, на който пост го заварва и смъртта през 1949 г. Вж. *Църковен вестник*, бр. 43-44, 1949, 12-14 [*Tsarkoven vestnik*, br. 43-44, 1949, 12-14 (Bulg.)].

⁶⁴ Шарланов, Диню. *История на комунизма в България. Комунизирането на България*, т. 1. София: Сиела 2009, 177-178, 387-388 [Sharlanov, Dinyu. *Istoria na komunizma v Bulgaria. Komuniziraneto na Bulgaria*, t.1. Sofia: Siela 2009, 177-178, 387-388 (Bulg.)].

⁶⁵ „ТВО преди „Белене“: Лагерите край Дупница и яз. „Росица“. Христо Христов, публикувано на 15.06. 2015.“ В: <https://desebg.com/2011-01-13-09-25-08/2336-2015-06-15-10-10-12> (03.05.2025) [„TVO predi „Belene“: Lagerite kray Dupnitsa i yaz. „Rositsa“.

според заповедта за помилвания от 1948 г., не се прилага. Осъдените по закона за „Народния съд“ и „Закона за защита на народната власт“, както и при други подобни наредби-законови, се лустрират и сегрегират от обществото като „бивши хора“, врагове и рушители на социализма и демокрацията в България⁶⁶.

Вместо да бъдат помилвани по закона от 1948 г., голяма част от свещениците се изпращат в различни лагери в страната. Най-често посещавания лагер за свещеници е този в лагера Белене, от където голяма част от тях не излизат живи⁶⁷. През 50-те години в Белени вече съществува цяла бригада от свещеници лагеристи. За тях е създаден и специален уред за мъчения, наречен „Ямата“. „Ямата“ представлява изкоп с дълбочина 3-4 метра, с облицовани гладко дървени страни. Дъното е покрито с пясък, заради който в „ямата“ винаги е студено и влажно. „Провинилите“ се свещеници, са хвърляни там най-вече за назидание и сплашване пред другите затворници⁶⁸.

Но не само в ТВО Белене са изпращани хора за „превъзпитание“. Лагери са разположени в цялата страна. В доклад за концлагерите, се информира за създаването на два лагера. Първият е край Дупница, за който споменахме, и – втория лагер, край яз. „Росица“, Севлиево, където е планирано да бъдат въдворени около 1500 души от Старозагорска, Бургаска, Варненска, Русенска и Врачанска област. Документът е от април 1945 г. и е адресиран до министъра на вътрешните работи, който по това време е комунистическият функционер Антон Югов.

Друг подобен концлагер е този на о. св. Анастасия, известен в миналото с името „Болшевик“, превърнат в такъв между 1945 и 1991 г. Там се намира средновековната манастирска църква „Св. Климент Охридски“⁶⁹.

Лагери има още и Скравена, Ботевградско, с каменна кариера;

Hristo Hristov, publikovano na 15.06. 2015.“ V: <https://desebg.com/2011-01-13-09-25-08/2336-2015-06-15-10-10-12>] (Bulg.).

⁶⁶ Чурешки, Стефан. Цит. съч. 83 [Chureshki, Stefan. Op. cit. 83] (Bulg.).

⁶⁷ АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 1, о. 1, а.е. 3072, л. 4-9 [AKRDOPBGDSRSBNA, f. 1, o. 1, a.e. 3072), 4-9] (Bulg.).

⁶⁸ Чурешки, Стефан. Цит. съч. 109 [Chureshki, Stefan. Op. cit. 109].

⁶⁹ „Остров Св. Анастасия посреща първите си гости. публикувано на 27.05.14 в 14:48“. В: <https://bnr.bg/post/100413348/ostrov-sv-anastasia-posreshta-parvite-si-gosti> (04.03.2025) [Ostrov Sv. „Anastasia posreshta parvite si gosti. publikovano na 27.05.14 v 14:48“. V: <https://bnr.bg/post/100413348/ostrov-sv-anastasia-posreshta-parvite-si-gosti> (04.03.2025)] (Bulg.).

мини Перник; до село Брежани, Горноджумайско; гара Белица, Неврокопско; с. Босна, Дуловско; с. Бошуля, Пазарджишко; Бобов дол, Дупнешко; „Ножарево“, Тутраканско; тухларните предприятия в гр. Лом и гр. Враца; лагера „Гонда вода“⁷⁰, както и на още много други места, които са наистина едни срамни петна от нашата история. Или, както казва един наш историк „България става един огромен Конц-лагер“.

Безбожието на комунистите стига дотам, че те превръщат Петропавловския женски манастир край град В. Търново, кацнал на една висока скала над гр. Лясковец, в трудово общежитие за жени, преместен през 1947 в с. Босна⁷¹.

Заклучение

„Народния съд“, който всъщност се явява като законна чистка, завършва един непознат етап от новата ни история на масови престъпления. Но трагичното в случая е, че българи убиват българи „в името на народа“. Преследванията и репресиите не спират дотук обаче. Защото следващите години под нейните удари, ще попаднат опозиционните партии и техните лидери, носители на българските демократични традиции и ценности.

Както споменахме вече, процесите на „Народния съд“ са скалъпени, а самият съд е нелегитимен, противозаконен, противодържавен, вместо национален. Той узаконява единствено вече извършените политически убийства, но това е само една малка част от всичко извършеното от режима спрямо неговите противници и близките им, след 09.IX.1944 г в страната ни. Извършеното от „Народния съд“, се вписва от неговите критици в мащабната чистка след 09.IX. 1944 г., която на глава от населението взема повече жертви от всяка друга страна в Европа, а и в света⁷². Жертвите на комунизма, са дори повече от жертвите на Двете световни войни взети заедно.

Това, че „Народният съд“ е незаконен, се потвърждава и от приетото решение на XXXVIII Народно събрание от 26 април 2000 г., който обявява комунистическия режим за престъпен, а присъдите на

⁷⁰ Чурешки, Стефан. Цит. съч. 107[Chureshki, Stefan. Op. cit. 107].

⁷¹ Ibid. 93.

⁷² Крамтън, Ричард. *Кратка история на България*. София: Отворено общество, 1994, 215-217 [Kramtan, Richard. *Kratka istoria na Bulgaria*. Sofia: Otvoreno obshtestvo, 1994, 215-217 (Bulg.)].

„Народния съд“, които са част от престъпленията на режима, са осъдени със закон, в 4 члена, обнародван в „Държавен вестник“, бр. 37 от 5.III.2000⁷³. Че „Народния съд“ е престъпен, в това не се съмнява никой, запазил здравия си разума човек. Защо обаче няма правни последици, произтичащи от този действащ закон – официално приет от Народно събрание и обнародван в Държавен вестник? Дали заради това, че няма кой да го приложи?! Или има и още нещо, което ни се изпълзва?

На 21.IV.1996 г. ръководството на БСП търси начин да се противопостави на искането на Съда за отмяна на Наредбата-закон и решенията на Върховни съд, като внася от името на Демократите декларация, с която се опитва да отклони от себе си вината за извършените престъпления по време на „Народния съд“. Обвиненията обаче срещу „Народните трибунали“ са изразени в най-категоричен тон: „Народния съд се подигра със законите“ или „Народния съд се подигра с историята“. Изобилстват и такива твърдения като: „За престъпленията на Народния съд няма давност“⁷⁴.

При по щателно преглеждане на подготовката и провеждането на „Народния съд“ в България, се вижда ясно неговия характер, неговите цели, а същевременно ни дава и отговор за неговото учредяване, а именно – за убийства предимно на интелектуалния елит на страната, както и за саморазправа с духовниците на родната ни Църква.

Не може да бъде пренебрегната истината, че българската компартия не може, нито пък има капацитет да завземе сама властта⁷⁵.

Именно Червената армия помогна на Отечествения фронт да вземе властта в България. И подобно на богомилския нихилизъм, който се отрече напълно от християнската си идентичност, така и комунистическата върхушка чрез терор внуши на българина, че вековните му християнски домогвания не са нищо друго освен великобългарски шовинизъм. Така, след 80 години отрицателна селекция и преподаване на фалшива история в училище, писана под чужда диктовка, резултатите днес са налице. „Народният съд“ и последващият терор

⁷³ „Закон за обявяване комунистическия режим в България за престъпен.“ В: <https://lex.bg/laws/ldoc/2134920192> (03.03.2025) [„Zakon za obyavyavane komunisticheskia rezhim v Bulgaria za prestapen.“ V: <https://lex.bg/laws/ldoc/2134920192> (03.03.2025)] (Bulg.).

⁷⁴ Семерджиев, Петър. Цит. съч. 454 [Semerdzhiev, Petar. Op. cit.454].

⁷⁵ Ibid. 461.

над българите, продължил през целия комунистически период, без изключения на години и дати, направи така, че българина да забравим кой е и към какво принадлежи всъщност. Отнето му бе всичко: оставено му беше само помненето какво той не е, и какво не може да бъде. И той повярва (и продължава да вярва) на това внушение.

Библиография

Знеполски, Ивайло. *Българският комунизъм: Социокултурни особености и траектория на властта*. София: Сиела, Институт за изследване на близкото минало, 2008 [Znepolski, Ivaylo. *Balgarskiyat komunizam: Sotsiokulturni osobenosti i traektoria na vlastta*. Sofia: Siela, Institut za izsledvane na blizkoto minalo, 2008 (Bulg.)].

Япов, Петър. *Никола Гешев: „И 50 години аз ще управлявам България“*. Из дневниците на митрополит Андрей Велички. София: Факел, 2003 [Yapov, Petar. *Nikola Geshev: „I 50 godini az shte upravlyavam Bulgaria“*. Iz dnevniitsite na mitropolit Andrey Velichki. Sofia: Fakel, 2003 (Bulg.)].

Филчев, Ангел. *Смазването на пражката пролет 1968*. София: Сиела, 2018 [Filchev, Angel. *Smazvaneto na prazhkata prolet 1968*. Sofia: Siela, 2018 (Bulg.)].

Шарланов, Диню, Поля Мешкова. *Българската гилотина*. София: Стрелец, 1997 [Sharlanov, Dinyu, Polyа Meshkova. *Balgarskata gilotina*. Sofia: Strelets, 1997 (Bulg.)].

Алтънков, Никола. *История на БКП 1919-1989 г.* София: Факел, 2018 [Altankov, Nikola. *Istoria na BKP 1919-1989 g*. Sofia: Fakel, 2018 (Bulg.)].

Шарланов, Диню. *Тиранията (жертви и палачи)*. София: Стрелец, 1997 [Sharlanov, Dinyu. *Tiraniyata (zhertvi i palachi)*. Sofia: Strelets, 1997 (Bulg.)].

Семерджиев, Петър. *Народният съд в България 1944-1945*. Йерусалим: Македония прес, 1997 [Semerdzhiev, Petar. *Narodniyat sad v Bulgaria 1944-1945*. Yerusalim: Makedonia pres, 1997 (Bulg.)].

Даскалов, Васил. *Лазер на смъртта. Предизвестие за Ловеч*, ч. 1. София: O Books, 2019 [Daskalov, Vasil. *Lager na smartta. Predizvestie za Lovech*, ch. 1. Sofia: O Books, 2019 (Bulg.)].

Пауновски, Иван. *Възмездие*. Документално-художествена книга за царските съветници, министрите и регентите пред Народния съд 1944 – 1945. София: Партиздат, 1971 [Paunovski, Ivan. *Vazmezdieto. Dokumentalno-hudozhestvena kniga za tsarskite savetnitsi, ministrite i regentite pred Narodnia sad 1944 – 1945*. Sofia: Partizdat, 1971 (Bulg.)].

Чурешки, Стефан. *Православието и комунизмът в България 1944-1960 г.* София: Просвета, 2004 [Chureshki, Stefan. *Pravoslaviето i komunizmat v Bulgaria 1944-1960 g*. Sofia: Prosveta, 2004 (Bulg.)].

Шопов, Георги. *Чичо ми се върна от неизвестното*. София: Сиела, 2019 [Shopov, Georgi. *Chicho mi se varna ot neizvestното*. Sofia: Siela, 2019 (Bulg.)].

Янева, Анета. *„Къщите на смъртта.“ В: Писахме да се знае. Без съд и присъда*, София: Васил Станилов, 2013 [Yaneva, Aneta. *„Kashtite na smartta.“ V: Pisahme da se znae. Bez sad i prisada*. Sofia: Vasil Stanilov, 2013 (Bulg.)].

Куртоа, Стефан, Никола Верт, Жан-Луи Пане, Анджей Пачковски, Карел

Барточек и Жан-Луи Марголен. *Черната книга на комунизма*. София: Прозорец, 1997 [Courtois, Stéphane, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Andrzej Paczkowski, Karel Bartosek, and Jean-Louis Margolin. *Chernata kniga na komunizma*. Sofia: Prozorets, 1997 (Bulg.)].

Стайков, С. *Епископите на Рим – служение на предела между две епохи (III-IV в.)*. София: Университетска издателство, 2025 [Staykov, S. *Episkopite na Rim – sluzhenie na predela mezhdru dve epohi (III-IV v.)*. Sofia: Universitetska izdatelstvo, 2025 (Bulg.)].

Заветът на Св. Йоан Рилски Чудотворец. София: Синод. изд., 2000 [Zavetat na Sv. Ioan Rilski Chudotvorets. Sofia: Sinod. izd., 2000 (Bulg.)].

Шарланов, Диню. *История на комунизма в България. Комунизирването на България*. София: Сиела, 2009 [Sharlanov, Dinyu. *Istoria na komunizma v Bulgaria. Komunizirvaneto na Bulgaria*. Sofia: Siela, 2009 (Bulg.)].

Вълчев, Йордан. Куциян. София: Карина М, 1994 [Valchev, Yordan. *Kutsiyan*. Sofia: Karina M, 1994 (Bulg.)].

Крамптън, Ричард. *Кратка история на България*. София: Отворено общество, 1994 [Kramptan, Richard. *Kratka istoria na Bulgaria*. Sofia: Otvoreno obshtestvo, 1994 (Bulg.)].

Църковен вестник, бр.18 (1945) [Tsarkoven vestnik, br.18 (1945) (Bulg.)].

„Народен съд“ от 14 септември 1945 г., бр. 3 [„Naroden sad“ ot 14 septemvri 1945 g., br. 3 (Bulg.)].

„Демокрация“, бр. 2 от 06.II.2013 [„Demokratsia“, br. 2 ot 06.II.2013 (Bulg.)].

„Държавен вестник“, бр. 62 от 17.III.1945 г.; брой 80 от 7.IV.1945 г.; бр.97 от 30.IV.1946 г.; бр.254 от 1 XI 1947 г. [„Darzhaven vestnik“, br. 62 ot 17.III.1945; broj 80 ot 7.IV.1945; br.97 ot 30.IV.1946; br. 254 ot 1 XI 1947 (Bulg.)].

Стайков, Стефан (Стойчо). „Патриарх Кирил Български като църковен историк.“ *Forum Theologicum Sardicense*, 1 (2023): 69-84 [Staykov, Stefan (Stoycho). „Patriarh Kiril Balgarski kato tsarkoven istorik.“ *Forum Theologicum Sardicense*, 1 (2023): 69-84 (Bulg.)].

„Наредбата-закон за съдене от народен съд винозниците за вълвичане на България в световната война срещу съюзените народи и злодеянията, свързани с нея.“ В: <https://web.archive.org/web/20070705192102/http://www.infotel.bg/juen/arh/26052010.htm>. Публикувано на: 05.07.2017 (28.03.2025) [„Naredbata-zakon za sadene ot naroden sad vinoznitsite za vavlichane na Bulgaria v svetovната voyna sreshtu sayuzenite narodi i zlodeyaniyata, svarzani s neya.“ V: <https://web.archive.org/web/20070705192102/http://www.infotel.bg/juen/arh/26052010.htm>. Publikuvano na: 05.07.2017 (28.03.2025)] (Bulg.).

„Наредба-закон за трудововъзпитателни обществения за политически опасните лица.“ В: <https://bg.wikipedia.org/wiki/> (03.03.2025) [„Naredba-zakon za trudovovazpitatelni obshtezhitia za politicheski opasnite litsa.“ V: <https://bg.wikipedia.org/wiki/> (03.03.2025)] (Bulg.).

АКРДОПБГДСРСБНА – Евгени Босилков VI – Л, а.е. 478, т. 8, л. 97-100 [AKRDOPBGDSRSBNA – Evgeni Bosilkov VI – L, a.e. 478, vol. 8] (Bulg.).

АКРДОПБГДСРСБНА – Архимандрит Калистрат, ф. 1 о. 1, а.е. 648 [AKRDOPBGDSRSBNA, f. 1, o. 1, a.e. 648] (Bulg.).